

Armsad

*Salme Rannu,
Heiki Meeri,
Lemmi Toomis,
Kersti Voogre,
Kert Lokotar!*

*Teiega koos töötada oli au ja nauding.
Teieta seda raamatut poleks.
Minu lugupidamine ja tänu.*

Autor

HAGI ŠEIN

SUUR

teleraamat

50 AASTAT TELEVISIOONI EESTIS 1955–2005

Autor: Hagi Šein
Sisutoimetaja: Salme Rannu
Pilditoimetajad: Heiki Meeri, Lemmi Toomis, Tarmo Tilsen
Makett ja kujundus: Kersti Voogre, Kert Lokotar
Pildikujundus: Kersti Voogre, Kert Lokotar, Riho Raie, Tiina Alver
Kaanekujundus ja fotod: Ivar Reimann
Skaneerijad: Maiu Kurvits, Meeli Küttim
Arhiivitoimetajad: Kersti Altoja, Viire Kivimäe
Retsensendid: Peeter Vihalemm, Aune Unt

Kirjastamine
Üldkujundus: Kalev Tomingas
Keeletoimetaja: Kristiina Toome
Tehniline toimetaja: Julius Sommer
Teabegraafika ja tabelid: Roosmarii Kurvits
Üldtoimetaja: Riina Lõhmus

Raamatu väljaandmist toetasid:

Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium
Eesti Televisioon
Ringhäälingunõukogu
Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond
Kultuurkapital
TNS Emor

SUUR TELERAAMAT

Tallinn 2005

TEA® kirjastus
Liivalaia 28
10118 Tallinn
www.tea.ee

© Hagi Šein

ISBN 9985-71-444-X

SAATEKS

Ühe väikese rahva jaoks on omakeelne televisioon väga oluline osa aja- ja kultuuriloost. Eesti Televisioon alustas 19. juulil 1955 ning on päevast päeva pakkunud osalust poliitika-, kultuuri- ja ühiskondlikust elus, edastanud teavet ja lahutanud meelt. Usun, et ETV on mõistlikult ja võimetekohaselt Eesti rahvaga koos käinud ja teda teeninud, arendanud, hoidnud ja säilitanud olulisimat väärtust, mida rahvas vajab – eesti kultuuri.

ETV on ka ise lahutamatu osa eesti kultuurist. ETV on osa meie elust. Kuigi 50 aasta sisse mahub erinevaid arusaamu televisiooni eesmärgist, on ETVs alati hoolitud neist, kellele televisiooni tehakse. Kindel on, et ETV on mõjutanud poliitikat ja majandust, kultuuri ja haridust, ajakirjandust, teatrit, muusikat, kino, kirjandust. Temaga koos on üles kasvanud paljud põlvkonnad.

ETVs loodi eestikeelse televisiooni alusmüür, arendati välja selle tehniline ja loominguiline oskusbaas, koolitati mitmete põlvkondade tegijaid. Aastakümnete jooksul loodi, vahendati ja hoiti alles visuaalne pilt elust ja kultuuri-loomest. Tänu ETVs loodud aluspõhjale sai välja areneda ka praegune telemaastik.

Teleajaloo uurimine alles algab. Seetõttu oli televisiooni 50aastase arenguperioodi läbikirjutamine väikesele uurijate grupile väga tõsine väljakutse. Selle tohutu materjali vastupanu sundis ületama vaid veendumus, et seni, kui on mäletajaid, tuleb luua algtekst, mida järeltulevad uurijad ja õppijad võivad edaspidi täiendada, süvendada ja parandada.

Televisioon algab igal päeval uuesti, tegijate hinges ei lakka ta hetkekski. Kindlasti pole järgnevatel lehekülgedel esitatud visioon televisiooni arengust ainuvõimalik. Seepärast kutsun kõiki asjahuvilisi autoriga heatahtlikku kontakti võtma, et ühiselt toimunut täpsustada, ununenud fakte ja sündmusi esile tuua, hinnanguid kaaluda, uurimist ja analüüsi jätkata. Raamatus on tuhandeid fakte, nimesid ja kuupäevi, neid on kontrollitud ja üle kontrollitud, aga küllap on ikka midagi, mis parandamist, täpsustamist või muutmist vajab. Andke teada, kui näete ja teate, et oleme eksinud.

Televisioonis ei muutu vaid see, et kõik pidevalt muutub. 50 aasta jooksul on ETVs ja kümmeaasta jooksul erakanalites töötanud nähtavasti üle 4000 inimese. Arvatakse, et televisiooniga on Eestis tihedamalt olnud seotud üle 25 000 inimese. Loomulikult pidid raamatu kirjutajad tegema valikuid, kõiki te raamatust ei leia, kuigi nimetatud on tuhandeid.

Mõned selgitused raamatu ülesehituse ja sisemise loogika kohta. Raamat koosneb teksti- ja pildilehekügedest. Neil kahel poolel on kanda erinev ülesanne, mõtteline ja emotsionaalne koorem, mida televisiooni ajalugu endas kätkeb.

Raamatu tekst koos arvukate täiendavate-seletavate kildude, tabelite, jooniste, dokumendi-, fakti- ja statistikalisa-dega on uurimus televisiooni institutsionaalsest ja professionaalsest arengust, süstematiseeritud käsitlus teleringhäälingu arenguloost Eestis alates 1955. aastast.

Raamatu pildileheküljed on pilk kultuurilukku, katse visuaalselt jäädvustada ETV viiekümneaastast mälu, lisaks ka hetki erakanalite ekraaniloost. Fotodel näete suurt osa neist, keda teate ja mäletate ekraanilt ja ka neid olulisi tegijaid, kes jäid kaadri taha. Meile olid ühevõrra tähtsad need, kes tegid televisiooni enne meid kui ka need, kes teevad seda täna.

Autorite käsutuses olnud aeg ja raamatu maht ei lubanud publitseerida teletegijate mälestusi ja memuaare, mis teleajaloo juurde tingimata kuuluma peaksid. Kui jõudu jätkub, saavad kaante vahele ka need.

Esitus on kronoloogiline ja kulgeb vastavalt autori loodud teleajaloo periodiseeringule. Pildilehekülgede „võtme” leiata raamatu lõpust, seal on pilt-pildilt nimetatud inimeste nimed ja saadete, sarjade ja filmide pealkirjad. Pildivõtmes on „Eesti Telefilm” lehekülgede selgitustes toodud ka tuntud filmitegijate filmograafiad. Tekstis viitame kiiludele, joonistele ja tabelitele ning statistikalisale. Ülanumbrid teksti sees juhivad teid „Dokumentide ja selgituste” lisasse. Saateid, sarju, filme ja tegijaid aitavad tekstist leida kaks ulatuslikku indeksit raamatu lõpus.

Raamatu esilehelt leiata selle raamatu ilmumiseks kõige suurema töö teinud, sisuliselt **kaasautorite** nimed – ilma **Salme Rannu** (ETV), **Heiki Meeri** (ETV), **Lemmi Toomise** (ETV), **Kersti Voogre** (ETV) ja **Kert Lokotari** hindamatu panuseta seda raamatut poleks. Tänapäeval eriliselt ja siiralt neid, kelle panus selle raamatu sünnis on olnud väga suur –

õpetaja ja innustaja **Peeter Vihalemm** (TÜ), teabegraafika meister **Roosmarii Kurvits** (TÜ), küljendaja **Endla Toots**, head abimehed **Viire Kivimäe** (ETV), **Reet Sokmann** (F-Seitse), **Kadri Kanter** (ETV), ringhäälinguekspertid **Raul Rebane** ja **Andres Jõesaar** (ringhäälingunõukogu, Tele 2), abikaasa **Karin Šein**.

Täna sõbraliku abi eest ka kõiki neid, kelle tööd, teadmisi, nõuandeid ja toetust olen lahkelt kasutanud seda mahukat uurimust tehes; väga suur tänu teile - Ilmar Raag, Juhan Paadam, Jaanus Kõusaar, Mati Talvik, Renita Timak, Kersti Altoja, Sulo Soo, Rein Luur (ETV), Margo Veskimägi, Külli Esko, Agne Kinks, Andrus Leok (TNS Emor), Külli Ehrenbusch, Yngve Rosenblat (Statistikaamet), Taimi Karafin (Riigiarhiiv); Kersti Raudam (Eesti Raadio), Silva Tomingas, Kalev Tomingas, Riina Lõhmus, Kristiina Toome (TEA), Hillar Peep, Uno Maasikas, Vilja Palm (endised kolleegid ETVs), Kristel Sarapuu, Pille Pirm, Liis Toppel, Tarmo Rajaleid, Maia Sule (Audentese Ülikool), Hanna Šein (Ruut), Annely Adermann (TV3) ja Külliki Aarma (Kanal 2).

Hagi Šein

Tallinnas, augustis 2005

SISUKORD

Saateks	5
Sissejuhatus. Teleajaloo periodiseeringust ja allikatest	10
Esimene arenguperiood, 1955–1970. Professionaalse televisiooni loomine Eestis. Tallinna Televisioonistuudiost Eesti Televisioonini	15
Aastad 1955–1957: Algus	15
Aastad 1957–1961: Teleorganisatsiooni loomine	18
Aastad 1961–1965: Teleajakirjanduse teke	21
Aastad 1965–1970: Professionaalse televisiooni algus (ETV „kuldaeg”)	25
Eesti Televisioon pildis 1955–1970	33
Teine arenguperiood, 1970–1987. Televisioon nõukogulikes raamides	73
Aastad 1970–1975: Tootmisorganisatsiooni loomine	73
Aastad 1975–1980: Toimetusteleviiooni kehtestamine	79
Aastad 1980–1987: Nõukoguliku televisiooni lõppfaas	82
Eesti Televisioon pildis 1970–1987	89
Televisioon ajaloo pöördehetkel 1987–1991. Ärkamisaeg, üleminek nõukogude ajast siirdeühiskonda	149
Eesti Televisioon pildis 1987–1991	157
Uuringud ja teleauditoorium Eestis 1955–1991	173
Kolmas arenguperiood, 1991–2005. Televisioon siirdeühiskonnas	187
Aastad 1991–1995: Telemaastiku struktuurimuutus	187
Uue ringhäälingukorralduse, avaliku ja erateleviiooni kujunemise algus	187
ETV: uue identiteedi otsingud	189
Erateleviiooni teke ja „telesõjad”	190
Ringhäälingupoliitika teke ja ringhäälinguseadus	191
Programm	192
Eesti Televisiooni programm	194
Erakanalite programm	197
Eesti Televisioon pildis 1991–1995	199
Aastad 1995–1999: Kanalite kujunemine	227
Perioodi raamid	227
Eesti Televisioon – avalik-õigusliku telekanali loomise vastuoluline protsess	229
Erateleviioon: kehtestumine läbi vastasseisu	234
Ringhäälingupoliitika ummikseis	235
Programm	239
Eesti Televisiooni programm	242
Erakanalite programm	244
Aastad 1999–2002: Valdkonna kriitiline arengufaas	247
Perioodi raamid ja peamised arengutendentsid	247
Eesti Televisioon: juhtimis- ja finantskriis ja sellest väljatulek	249
Ringhäälingupoliitiline läbimurre	251
Erateleviioon: kahjumlikkuse hüppeline tõus ja TV1 väljalangemine	255
Programmiareng: kanalite programmistrateegiate selgema eristumise algus	258
ETV programm: mahu vähendamine, kriisiprogramm, taastumine	261
Erakanalite programm: „ratsionaalse mitmekesisuse” aeg	263
Eratelekanalid: TV3 ja Kanal 2 pildis 1999–2005	266
Aastad 2002–2005: Valdkonna stabiliseerumine	283
Perioodi raamid ja peamised arengutendentsid	283
Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühendamise ning Rahvusringhäälingu loomise protsess	286
Eesti Televisioon: uus identiteet	287
Erateleviioon: kasumliku teletööstuse poole	290
Programm	292
ETV programm	297
Erakanalite programm: avameelne kommertslikkus	299
Uuringud ja teleauditoorium Eestis 1991–2005	303
Kokkuvõtte televisiooni arengutendentsidest siirdeperioodil 1991–2005	312
Eesti Televisioon pildis 1995–2005	319
Dokumendid ja selgitused	383
Statistika: Televisioon ja televaatajad Eestis	439
Kirjandus (allikad, artiklitevalik, üliõpilastööd, väitekirjad)	459
Pildilehekülgede võti	471
Saadete, sarjade ja filmide indeks. Tekst. Fotod	492
Isikunimede indeks. Tekst. Fotod	503

Kiilude, tabelite ja jooniste loend

Kiilud

Kiil 01.	Eesti Televisiooni arenguloo teadaolevad periodiseeringud
Kiil 02.	Tallinna Televisioonistuudio struktuur mais 1957
Kiil 03.	Televisiooni alustajad Eestis
Kiil 04.	Tallinna Televisioonistuudio struktuur oktoobris 1960
Kiil 05.	Programmilooma põhidiskursused ja nende domineerimisperiodid
Kiil 06.	ETV struktuur jaanuaris 1965
Kiil 07.	ETV juhid, vastutavad, vanem- ja peatoimetajad, peaspetsialistid 1955–1970
Kiil 08.	Saatesarja olulisemad tunnused
Kiil 09.	„Eesti Telefilmi“ parima filmi preemia „Kadaka-Jass“
Kiil 10.	ETV juhid, peatoimetajad ja peaspetsialistid 1970–1987
Kiil 11.	Väljavõtte deklaratsioonist „Eesti Televisioon rahvuskultuuris“ (1988)
Kiil 12.	ETV juhid, peatoimetajad ja peaspetsialistid 1987–1991
Kiil 13.	ETV struktuur 1991
Kiil 14.	ETV pikaajalised saatesarjad
Kiil 15.	Televisiooni arenguperioodid siirdeaja Eestis Aune Undi käsitluses
Kiil 16.	Telekanalite omaprogrammi žanristruktuur Aune Undi järgi
Kiil 17.	ETV juhid, peatoimetajad, programmijuhid, produtsendid, programmitellijad ja peaspetsialistid 1991–2005
Kiil 18.	ETV tuntumad telerežissöörid ja assistendid
Kiil 19.	ETV tuntumad operaatorid
Kiil 20.	ETV tuntumad telekunstnikud, helirežissöörid, helitehnikud, helikujundajad, valgustajad, fotograafid, grimmikunstnikud, monteerijad
Kiil 21.	ETV diktorid
Kiil 22.	ETV tuntumad ajakirjanikud ja toimetajad
Kiil 23.	ETV tuntumad insenerid ja tehnilised töötajad
Kiil 24.	ETV tuntumad korraldavad, abi- ja teenindavad töötajad
Kiil 25.	„Eesti Telefilmi“ tuntumad tegijad
Kiil 26.	„Aktuaalse kaamera“ ja spordiuudiste tegijad 1956–2005
Kiil 27.	Eesti Rahvusringhäälingu missioon

Tabelid

Tabel 01.	Tallinna Televisioonistuudio saatemaht ja auditoorium 1955–1957
Tabel 02.	Tallinna Televisioonistuudio programmi struktuur 1957
Tabel 03.	Tallinna Televisioonistuudio saatemaht ja auditoorium 1957–1961
Tabel 04.	Tallinna Televisioonistuudio/ETV saatemaht ja auditoorium 1961–1965
Tabel 05.	ETV saatemaht ja auditoorium 1965–1970
Tabel 06.	ETV saatemaht ja töötajad 1970–1975
Tabel 07.	ETV struktuur 1967–1976
Tabel 08.	ETV saatemaht ja töötajad 1975–1980
Tabel 09.	Eesti territooriumil edastatud teleprogrammide koondnäitajad 1980–1991
Tabel 10.	ETV saatemaht ja töötajad 1981–1987
Tabel 11.	ETV saatemaht ja töötajad 1987–1991
Tabel 12.	Telerite hulk Eestis
Tabel 13.	Telekanalite hõlmkond 1970–1991
Tabel 14.	Telekanalite keskmine vaadatavus eestlaste seas 1974–1979
Tabel 15.	ETV vaadatavus ja osakaal eestlaste teleriajas 1987–1991
Tabel 16.	Telekanalite olulisus 1991
Tabel 17.	Näiteid telesaadete reitingust 1978–1990
Tabel 18.	Auditooriumi temaatiliste huvide pingerida 1980
Tabel 19.	Populaarsemad saated 1966–1970
Tabel 20.	Populaarsemad saated ja saatejuhid 1974–1975
Tabel 21.	Populaarsemad saated ja saatejuhid 1984–1991

Tabel 22.	ETV saatemaht ja töötajad 1991–1995
Tabel 23.	ETV ja eratelekanalite saatemaht ja töötajad 1995–1999
Tabel 24.	ETV ja eratelekanalite saatemaht ja töötajad 1999–2002
Tabel 25.	ETV ja eratelekanalite saatemaht ja töötajad 2002–2005
Tabel 26.	ETV ja eratelekanalite programmistruktuuri võrdlus 2004. a
Tabel 27.	ETV ja eratelekanalite meelelahutusliku programmi struktuuri võrdlus 2004. a
Tabel 28.	Eesti telekanalite põhiliste uudistesaadete vaadatavus 1999–2004

Joonised

Joonis 01.	Tallinna Televisioonistuudio/ETV pearežissöörid/kunstilised juhid 1956–2005
Joonis 02.	Püsisarjade arv ühel telehooajal 1970–1991
Joonis 03.	Tallinna Televisioonistuudio/ ETV juhid 1955–2005
Joonis 04.	Televaatajate huvide struktuur 1970. a
Joonis 05.	Vaatajahuvi indeksi graaf lühima tee algoritmi põhjal 1970
Joonis 06.	Vaatajahuvide lähedusspiraal 1970.–1972. a uurimuste põhjal
Joonis 07.	Peamiste tuluallikate osakaal ETV eelarves 1992–2004
Joonis 08.	ETV ja erakanalite osakaal telereklaami turul
Joonis 09.	Kõigi Eesti telekanalite ja ETV programmi kogumaht 1993–2004
Joonis 10.	Töötajate arv ETVs ja eratelekanalites 1992–2004
Joonis 11.	Eesti telekanalite omasaadete kogumaht 1993–2004
Joonis 12.	ETV ja erakanalite osakaal televisiooni omasaadete mahus 1993–2004
Joonis 13.	ETV ja erakanalite majandustulemused 1993–2004
Joonis 14.	Faktipõhiste ja lavastuslike saadete osakaal ETV ja erakanalite programmis 1999–2004
Joonis 15.	Avalik-õigusliku ringhäälingu finantseerimisettepanekud ja tegelik toetus
Joonis 16.	Erakanalite majandustulemused 1996–2004
Joonis 17.	Meedia- ja telereklaami turu maht Eestis 1994–2004
Joonis 18.	Faktipõhiste ja lavastuslike saadete osakaal Eesti telekanalite programmis 2002–2005
Joonis 19.	Keskmine nädalane televaatamisaeg 1995–2005
Joonis 20.	Eesti telekanalite osakaal kogu elanikkonna vaatamisajas 1995–2005
Joonis 21.	Eesti telekanalite osakaal eestlaste vaatamisajas 1995–2005
Joonis 22.	Telekanalite osakaalud mitte-eestlaste vaatamisajas 1997–2005

Statistikalisa

Lisatabel 01.	Tallinna Televisioonistuudio/ETV programmi struktuur 1957–1991
Lisatabel 02.	Eesti telemaastik 1991–2004
Lisatabel 03.	Eesti telejaamade tulud ja kulud 1992–2004
Lisatabel 04.	ETV programmi struktuur 1993–2004
Lisatabel 05.	Eesti eratelekanalite programmi struktuur 1993–2004
Lisatabel 06.	Koosseisuliste töötajate arv ETVs ja eratelekanalites 1992–2004
Lisatabel 07.	Meedia- ja telereklaam Eestis 1993–2004
Lisatabel 08.	Meedia tarbimiseks vajaliku tehnika olemasolu Eestis 1993–2004
Lisatabel 09.	Keskmine televaatamisaeg ja kanalite osakaal selles 1995–2005
Lisatabel 10.	Eesti telekanalite osakaal vaatamisajas tippajal (19.00–22.00) 1996–2005
Lisatabel 11.	Telekanalite nädalane jälgitavus 1995–2005
Lisatabel 12.	Muude telekanalite nädalane jälgitavus ja osakaal vaatamisajas tippajal (19.00–22.00) 1996–2005
Lisatabel 13.	Eestis tegutsevate telekanalite vaatajaskonna koosseis 2003 ja 2005
Lisatabel 14.	Peamiste Eestis vaadatavate telekanalite keskmine vaatamisaeg rahvarühmades 2003/2004
Lisatabel 15.	Peamiste Eestis vaadatavate telekanalite keskmine vaatamisaeg rahvarühmades 2004/2005
Lisatabel 16.	Populaarseid üksiksaateid ja suure levikuga hanketoodangut 1999–2005
Lisatabel 17.	Eestis toodetud populaarseid püsisaateid ja sarju 1999–2001
Lisatabel 18.	Eestis toodetud populaarseid püsisaateid ja sarju 2002–2005